

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשע"א, 2011
מספר השאלון: 210,011107

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	—	הבנה והבעה	—	50 נקודות
פרק שני	—	אוצר המילים והמשמעים;
שם המספר ומילות היחס	{	26 נקודות
פרק שלישי	—	תחביר
ומערכת הצורות	{	24 נקודות
	—	סה"כ	—	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

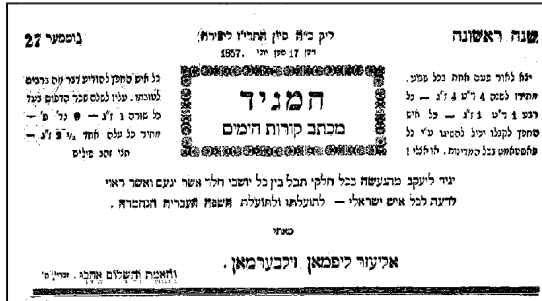
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

מקומה של העיתונות בהחייאת העברית

(מעובד על פי מוצ'ניק, מ' [2002]. לשון, חברה ותרבות, כרך ב, עמ' 163-171. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה)

את שורשיה של העיתונות העברית המודרנית אפשר למצוא כבר באמצע המאה התשע-עשרה באירופה. באותה התקופה החלו להתפרסם באירופה שבועונים בעברית, למשל "המגיד" (מ-1856) ו"המבשר" (מ-1861). החל משנת 1863 התפרסמו גם בארץ-ישראל שבועונים בעברית, כמו "הקלָבֶנון" ו"הקבצֶלֶת".

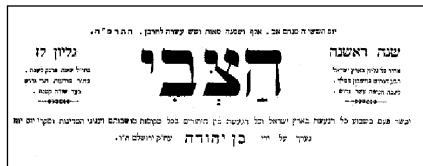
"המגיד", עיתון עברי שיצא לאור באירופה

מתוך האתר עיתונות עברית היסטורית:
<http://jnul.huji.ac.il/dl/newspapers/hamagid>

כבר מראשית הופעתם של העיתונים העבריים באירופה הורגשה השפעתם על הלשון העברית הכתובה. עד אז הייתה העברית לשון עתיקה שהשתמרה בכתבי קודש, והשימוש בה היה בעיקר בתחום הדת. לעיתונים העבריים הראשונים נועד תפקיד חשוב בהחייאת השפה העברית. הדחף להחייאת השפה העברית נבע מן השאיפה הכללית, שהתפשטה בקרב חוגי המשכילים באירופה, לחדש את התרבות העברית ואת ספרותה ולהחיות את החברה היהודית. המשכילים ביקשו להתבטא בעברית ולא רק בענייני דת, הם שאפו לחדש את "לשון הקודש", להרחיבה ולעשות אותה לשון חולין לצורכי יום-יום.

הלשון העברית ששימשה את כותבי העיתונים הראשונים הייתה דלה ובלתי מגוונת מצד אחד, ומליצית מדי מן הצד האחר. מכיוון שהעברית לא הייתה שגורה בפהם, והשימוש שעשו בלשון לא היה שימוש פעיל ושוטף, הם הרבו לשבץ בכתבתם ביטויים מן המקורות העבריים שהיו מוכרים להם, ובעיקר מן המקרא. במשך הזמן ניסו סופרים ועיתונאים לכתוב באופן טבעי וברוח הסגנון החי, בלי כבלי המליצה שהיו מקובלים בספרות בתקופתם. לשם כך הם חידשו מילים שיתאימו ליישפה חיה". הנה דוגמאות אחדות לחידושי המשכילים בכתבתם העיתונאית: *ביקורת*, *מודעה*, *דעת קהל*, *כתב עת*. נוסף על חידושי המילים חודשו משמעותות למילים שכבר היו בתנ"ך, אך משמעותן שם הייתה אחרת, כמו *חשמל* (משמעותה בתנ"ך: זוהר, נוגה), *תעודה* (משמעותה בתנ"ך: עדות).

/המשך בעמוד 3/

"הצבי", עיתון עברי שיצא לאור בירושלים
מתוך האתר עיתונות עברית היסטורית:
<http://jnul.huji.ac.il/dl/newspapers/hazevi>

נקודת מפנה בהתפתחות של לשון העיתונות העברית בתקופה הנדונה הייתה הופעת עיתונו של אליעזר בן-יהודה "הצבי"

30

שהחל לצאת לאור בירושלים ב-1885. מעל דפי עיתונו ניהל בן-יהודה מאבק עיקש על השלטת הלשון העברית ביישוב היהודי. מאוחר

יותר המשיכו בכך גם אשתו חמדה ובנו איתמר, שקיבלו על עצמם את מלאכת עריכת העיתון.

35

באותה העת עסקו העיתונים בתרגום ידיעות מעיתונות אירופה, בפרסום ידיעות מן הנעשה בארץ-ישראל, וכן בכתיבה ספרותית ומדעית.

בן-יהודה השתדל שלשון העיתון תהיה פשוטה ומובנת לכול, לא מליצית, בלי

40

קישוטי לשון מיותרים, ותתאים להבעת הרעיונות המודרניים, בלי להיות כבולה

בכבלי הטקסטים העבריים הקלסיים. עם זאת הוא היה מודע לעובדה שהתנאי

להמשך קיומה וחיותה של הלשון הוא שמירה על היסודות הקיימים. בלשון

שהוא הנהיג בעיתונות היו יסודות מלשון המקרא, מלשון חכמים, מלשון ימי

45

הביניים ומלשון ספרות ההשכלה. כמו כן הוא המעיט במילים לועזיות, והשתמש

בהן רק במקרים מסוימים כדי לסמל את הקשר שבין הלשון העברית ובין התרבויות

האחרות.

בן-יהודה הבין כי העיתון

הוא אמצעי יעיל להפצת הלשון

50

העברית ולהחייאתה בפי העם.

באותה העת נזקקו הקוראים

להרחבת אוצר המילים היום-

יומי, לכן היו צמאים ל"המצאות"

של בן-יהודה ושל חבריו.

55

יוסף קלאוזנר חוקר לשון וספרות – על בן-יהודה

עיתונו של בן-יהודה היה חדש גם בכתבו וגם בסגנונו. גאון

לאומי, אמונה בניצחוננו הגמור של רעיון חיבת ציון [...] – כל זה

היה מורגש בכל שורה ושורה מן העיתון הירושלמי הנאור. הלשון

של בן-יהודה, למרות כל הזרות והקיצוניות שהיו בה, מה חיה ומה

נמרצה ומה יפה הייתה!

(על פי ירדני, ג' [תשכ"ט]. העיתונות העברית בארץ-ישראל.

תל אביב: הקיבוץ המאוחד, כפי שמופיע אצל מוצניק [2002].)

העיתון "הצבי" סיפק לאנשים את המילים המחודשות, שבלעדיהן הם התקשו להתבטא בשפה העברית. מעדויות שהתפרסמו בעיתון אנו למדים כי מרבית התושבים היהודים בירושלים ובארץ-ישראל קראו את "הצבי". על פי העדויות, העיתונים לא רק נקראו אלא אף נלמדו בעל פה!

בן-יהודה הפך את מדור הלשון בעיתון "הצבי" לאחד המדורים החשובים ביותר, אולם הוא לא הצטמצם לתחום זה: העיתון כולו היה חדור רוח מרד לשוני, והשפעתו הייתה עצומה.

בשנת 1892 ייסדו בן-יהודה, גרזובסקי ויודילוביץ את עיתון הילדים הראשון בשפה העברית, שנקרא "עולם קטן". בכתבתו השתתפו סופרים ידועים, ולראשונה גם סופרות. פורסמו בו סיפורים,

ביאליק – על חידושי בן-יהודה ביאליק התנגד לדרכו של בן-יהודה מכמה וכמה בחינות. [...] ביאליק ייחס לבן-יהודה להיטות יתר לחדש מילים בלי לנצל די את העושר הלשוני הצפון ברבדים ההיסטוריים של השפה העברית. ביאליק ראה פסול בהעשרה מואצת ומלאכותית של הלשון, והוא כינה את תהליך חידושי המילים "בית חרושת של מילים חדשות". מכאן גם נובעת הסתייגותו מעיתוניו של בן-יהודה, שופעי החידושים הזרים. ביאליק לא שלל את עצם הצורך לחדש מילים [...] אולם הענקת משמעות חדשה למילים ישנות נראתה בעיניו חשובה לאין ערוך מחידושי מילים.

(מעובד על פי אבנרי, ש' [17 בדצמבר 2010]. "מי פרץ את הלשון לשדים ולמלאכי חבלה? ביאליק נגד אליעזר בן-יהודה". **הארץ**, מוסף תרבות וספרות)

עגנון – על חידושי בן-יהודה עגנון סלד מכמה חידושי מילים של בן-יהודה. הוא טען כי מילים כגון "מברשת", "אין להן יסוד ושוורש בלשון הקודש, וכן שאר כל מיני מילים שחידש בן-יהודה שכל אחת מהן כעורה מחברתה".

(מתוך: לנג, יי [תשס"ח]. **דבר עברית**, ירושלים: יד בן-צבי, עמ' 672)

אגדות, שירים, משחקים וחידושי מילים. אלה היו הצעדים הראשונים שהולכו לקראת מוצא ממעגל הכשפים, שבו היה קשה לפתח דיבור עברי בלי ספרי ילדים, וספרות ילדים לא יכלה לצמוח בהיעדר דיבור עברי.

חידושי הלשון של בן-יהודה נתקלו לא אחת בהתנגדות נמרצת, ואף על פי כן לעיתונים העבריים הייתה חשיבות רבה בהחייאת הדיבור העברי בארץ-ישראל. עברית לא הייתה שפה טבעית בפי דובריה בתקופה זו, וכותבי העיתונים העבריים ראו את עצמם, בין השאר, כמפיצי הלשון וכמנחילים.

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 1-8.

1. א. (1) מה היו הבעיות בלשון שבה נכתבו העיתונים הראשונים? (2 נקודות)
 (2) ממה נבעו הבעיות האלה? (2 נקודות)

ב. כותבי העיתונים הראשונים התעקשו לכתוב בעברית על אף הקשיים.
 מה הייתה הסיבה להתעקשות זו? (2 נקודות)

2. ציין שלושה מאפיינים שונים של הלשון העברית שהייתה נהוגה בעיתוניו של בן-יהודה.
 (6 נקודות)

3. לפניך דברים שנכתבו בעמוד הראשון של העיתונים "המגיד" ו"הצבי".

"המגיד" יגיד ליעקב [לעם ישראל] מהנעשה בכל חלקי תבל [...] אשר ינעם ואשר ראוי לדעת לכל איש ישראלי – לתועלתו ולתועלת השפה העבריה הנחמדה.
"הצבי" יבשר פעם בשבוע כל הנעשה בארץ-ישראל וכל הנעשה בין היהודים בכל מקומות מושבותם וענייני המדינות ומקרי יום יום.

- א. ציין על פי הכתוב בעמוד הראשון של העיתונים "המגיד" ו"הצבי" שתי מטרות שהיו לעיתונים בתקופה זו. (2 נקודות)
 ב. לכל אחת מן המטרות שצינת בסעיף א – הבא מובאה מן המאמר שבה באה לידי ביטוי המטרה. (4 נקודות)

4. מן המאמר ומן הקטעים הנלווים עולה כי לפועלו של בן-יהודה ולחידושו היו תומכים ומתנגדים.

- א. השווה בין היחס של קלאוזנר ליחס של ביאליק כלפי פועלו וחידושו של בן-יהודה, על פי הקטעים הנלווים המתאימים שבעמודים 3 ו-4. (4 נקודות)
 ב. בקטע הנלווה "בן יהודה – על עיתונו 'הצבי' " (עמוד 3), מתייחס בן יהודה לביקורת כלפיו. כתוב את תגובתו. (3 נקודות)

5. לפניך הערך "מברשת" ממילון אבן-שושן.

מְבַרֶשֶׁת נ' [על פי הלועזית: brush; ערבית: מְבַרֶשֶׁה] מְכַשֵּׁר
הָעֲשׂוּי מְטָבֵלָה שֶׁקְבוּעוֹת בָּהּ שְׁעָרוֹת לֵשָׁם נְקוּי בְּגָדִים,
נְעָלִים, פְּלִים, שְׂנָיִם וְעוֹד, אוֹ לֵשָׁם צְבִיעָה, סִיד וְכו'. –
[מְבַרֶשֶׁת, מְבַרְשׁוֹת, מְבַרְשׁוֹת-]

המידע בערך זה מבסס את הטענה של עגנון בקטע הנלווה בעמוד 4. נמק קביעה זו.
(4 נקודות)

6. מהי המסקנה ה**עיקרית** העולה משורות 71-79? העתק למחרתך את התשובה הנכונה.
(2 נקודות)

- (1) בעיתון הילדים כתבו לראשונה סופרים וסופרות ידועים.
- (2) בעיתון הילדים פרסמו בן-יהודה וחבריו סיפורים, אגדות, שירים, משחקים וחידושי מילים.
- (3) עיתון הילדים הראשון יצר מעגל כשפים שאין לו מוצא.
- (4) לעיתון הילדים הייתה תרומה חשובה להתפתחות הדיבור העברי וספרות הילדים.

7. על פי המאמר, בן-יהודה פרסם בעיתוניו את חידושי הלשוניים. גם בימינו האקדמיה
ללשון העברית מחדשת מילים כדי לספק מונחים ומושגים הדרושים לחינוך.
האם לדעתך כדאי לפרסם בעיתונות של ימינו את חידושי האקדמיה ללשון העברית?
נמק את תשובתך. היעזר במאמר. (7 נקודות)

8. **מטלת סיכום** (12 נקודות)

כתוב סיכום (בהיקף של עד 12 שורות) על פי המאמר ועל פי הקטעים הנלווים שבעמוד 3,
על תרומתם של העיתונים העבריים להחייאת העברית.

פרק ב – אוצר המילים והמשמעים; שם המספר ומילות היחס

(26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 9-15.

אוצר המילים והמשמעים (21 נקודות)

9. לפניך הערכים **עת** ו**עתון** ממילון **אבן-שושן** (2003).

קרא אותם, וענה על הסעיפים א-ד שאחריהם.

עת נ' [אולי מן ב. ענה; ואולי כיווץ מן **ענת**; ארמית: **כָּעַן**, **כָּעַנָה**;

אכדית: [ittu, inu] 1. **זמן**, **מועד**: "לכל זמן ועת לכל-חפץ..."

עת לבכות ועת לשחוק... עת לאהב ועת לשנא, עת מלחמה

ועת שלום" (קהלת ג א-ח). "כי עת לחננה כי בא מועד"

(תהילים קב יד). 2. **עונה**, **תקופה**, **פרק זמן**: "העם רב והעת

גשמים ואין כח לעמוד בחרון" (עזרא י ג). "שאלו מה מטר

בעת מלקוש" (זכריה י א) [וראו הצירופים להלן]. – [עת, עתו;

עתים, עתיו, גם עתות, עתות גם עתותי]

עתון, **עיתון** ד' [מן עת, במקום כתב עת או כתב עת] כתב

עת, גליון המכיל ידיעות וחדשות היוצא לאור לעתים

מזמנות: עתון יומי. עתון שבועי. הידיעה נתפרסמה בעתוני

הבקר. – [עתון, עתונים, עתוני]

א. ציין את סוג ההגדרות שבערך **עת**. (2 נקודות)

ב. הסבר מה מייחד את הריבוי של המילה **עת**. (נקודה אחת)

ג. מה תפקיד המידע הכתוב בסוגריים מרובעים בראש הערך **עת**: (2 נקודות)

ד. ציין מה ההבדל בין הערך **עת** ובין הערך **עתון** מבחינת הרובד הלשוני.

(2 נקודות)

10. לפניך הערכים **עתונאי**, **עתונאי** ממילון אבן-שושן (2003).
קרא אותם, וענה על הסעיפים א-ב שאחריהם.

עתונאי, **עיתונאי** ז' [מן עתון] ז'זנליסט, אדם
שִׁמְקָצוּעוֹ אֶסּוֹף יִדְעוֹת לַעֲתוֹן, לְרִדּוֹ אוֹ לְשִׁלּוּחֵהּ
וּפְרָסוּמָם וְכֵן הַכּוֹתֵב דְּבָרֵי פּוֹבְלִיצִיסְטִיקָה, רְפוּרְטִיזִית
וְדְבָרֵי בְּקֶרֶת בְּעִתּוֹנוֹת: אֲגִדַּת הָעִתּוֹנָאִים בִּישְׂרָאֵל. –
[עִתּוֹנָאִים, עִתּוֹנָאִי; עִתּוֹנָאִית, עִתּוֹנָאִיּוֹת]

עתונאי, **עיתונאי** ת' [מן עתון] ש'ל עתון, הַשִּׁיָּף
לְעִתּוֹנָאוֹת: "הַמַּמְרִיזוֹת הָעִתּוֹנָאִית, הָאֲגוּדָלִית, אֵינָה בָּאָה
בְּחֻשְׁבוֹן" (ביאליק, הלכה ואגדה). יוֹבֵל לַפְעֻלָּתוֹ הָעִתּוֹנָאִית שֶׁל
פִּלּוּנִי. נוֹשָׂאִים עִתּוֹנָאִיִּים. – [עִתּוֹנָאִית, עִתּוֹנָאִיִּים, עִתּוֹנָאִיּוֹת]

- א. על פי הערכים מן המילון, ציין את ההבדל בין המילה **עתונאי** למילה **עיתונאי**
מבחינת חלקי הדיבור. (נקודה אחת)
ב. לפניך שני משפטים (1)-(2).

העתק אותם למחברתך, והשלם את המילה המתאימה בכל משפט – **עתונאי**
או **עיתונאי**. העתק למחברתך את המספר של כל משפט, ולידו ציין את המילה
המתאימה (כולל הניקוד). (2 נקודות)
(1) במאמר צוין בהערכה מפעלו ה _____ של בן-יהודה.
(2) הפרס ניתן ל _____ המצטיין.

11. לפניך משפט מן המאמר, ובו מודגשים צירוף מילים ומילה.
"נקודת מפנה בהתפתחות של לשון העיתונות העברית בתקופה הנדונה הייתה הופעת
עיתונו של אליעזר בן-יהודה...". (שורות 28-30)

- א. מהי המשמעות של הצירוף "נקודת מפנה" במשפט הנתון? (2 נקודות)
העתק למחברתך את התשובה הנכונה.
(1) תקופה של הסתגלות
(2) זמן שבו פונים לאחור
(3) רגע של ויתור וייאוש
(4) שלב שבו מתחיל שינוי

- ב. מהי המשמעות של המילה "הנדונה" במשפט הנתון?
העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- (1) שקדמה לה
(2) שעוסקים בה
(3) שהייתה שנויה במחלוקת
(4) שהייתה חשובה

12. "עגנון סלד מכמה חידושי מילים של בן-יהודה". (מתוך הקטע הנלווה, עגנון – על חידושי בן יהודה, עמוד 4)

באיזה מבין המשפטים (1)-(4) שלפניך מתאים להשתמש במילה מן השורש **ס-ל-ד**?

העתק למחברתך את המשפט. (2 נקודות)

(1) אני _____ מפרסומים בוטים בעיתונות.

(2) רבים _____ מרעידת האדמה.

(3) אני _____ משחייה בחופים שאין בהם מציל.

(4) המדריך _____ מן החניך להתנצל בפני חבריו על מעשהו.

13. המילים "מליצה" / "מליצית" חוזרות במאמר: בשורות 19, 22, 40.

מהי משמעות המילה "מליצית" על פי הקשרה במאמר? (3 נקודות)

14. במאמר נעשה שימוש מטפורי במילים מן השורש כ-ב-ל:

— "במשך הזמן ניסו סופרים ועיתונאים לכתוב ... בלי **כבלי** המליצה". (שורות 21-22)

— "... לשון העיתון תהיה פשוטה... ותתאים להבעת הרעיונות המודרניים, בלי להיות

כבולה בכבלי הטקסטים העבריים הקלסיים". (שורות 39-43)

מדוע נבחר שימוש מטפורי זה כדי לתאר את הכתיבה העיתונאית בתקופה זו? (2 נקודות)

שם המספר ומילות היחס

(5 נקודות)

15. א. לפניך משפטים (1)-(2). העתק ממשפטים אלה את הצורה הנכונה של שם המספר

ושל מילת היחס. (2 נקודות)

(1) בשנת אלף שמונה מאות שישים ואָחַד / אלף שמונה מאות

שישים ואָחַת התפרסם לראשונה העיתון "המבשר".

(2) אנו מזמינים אוֹתְכֶם / אֶתְכֶם לגלוש באתר "פרויקט בן-יהודה" וללמוד

על האיש ופועלו.

ב. במשפטים (1)-(2) שלפניך יש שני מספרים מודגשים, כתוב אותם במילים (אין צורך

לנקד). (2 נקודות)

(1) בפסקה א במאמר מוזכרים שמות של 4 עיתונים.

(2) בסקר על הרגלי הקריאה ציינו 67 אחוזים מן הנשאלים כי הם נוהגים

לקרוא עיתונים יומיים.

ג. העתק את המשפט שלפניך, ושכך בו את מילת היחס "אצל" בגוף שלישי רבים (נסתרים).

(אין צורך לנקד). (נקודה אחת)

בחופש הגדול אסע לדודים שלי שגרים בקיבוץ, ואשאר (_____) כמה ימים.
אצל

פרק ג – תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע מתחום התחביר (16-19) וארבע מתחום מערכת הצורות (20-23).
ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות או משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

תחביר

16. לפניך שלושה משפטים III-I, ובהם מילים מודגשות בקו.

I. לעיתונים נועד תפקיד חשוב בהחייאת הלשון העברית, ששימשה עד אז בעיקר

בתחום הדת.

II. בן-יהודה הקדיש מדור בעיתונו לדיון בענייני לשון, אולם פועלו לא הצטמצם רק לתחום זה.

III. מעל דפי עיתונו ניהל בן-יהודה מאבק עיקש על השלטת העברית.

א. העתק למחברתך את שלושת המשפטים, וליד כל משפט ציין את סוגו התחבירי: פשוט, איחוי (מחובר), מורכב.

- אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר) – תחם בו את האיברים.
- אם המשפט הוא משפט מורכב – תחם בו את הפסוקית / הפסוקיות.

ב. בכל משפט ציין את התפקיד התחבירי של המילים המודגשות בקו.

17. לפניך משפט.

הדחף להחייאת השפה נבע מן השאיפה הכללית לחידוש התרבות העברית.

א. בחר בשתי מילים המשמשות במשפט זה כשמות עצם, וציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מהן.

ב. ציין מהו הקשר הלוגי המובע במשפט.

ג. העתק משורות 49-55 במאמר מילת קישור המבטאת אותו קוֹשֶׁר לוגי שצינת בסעיף ב.

18. א. לפניך משפט מורכב.

העיתון של בן-יהודה, שהתפרסם בהתחלה כשבועון, הופיע עד 1915.

(1) העתק למחברתך את המשפט. תחם בו את הפסוקית, וציין אם הפסוקית

משלימה פועל או משלימה שם.

(2) כתוב את המשפט בשינוי סדר המילים בו, פתח במשלים הפועל שבחלק העיקרי.

ב. לפניך ארבעה משפטים, ובכל אחד מהם מודגש צירוף.

• העיתונאים הראשונים בחרו לכתוב **בלשון מקראית**.

• לאורך השנים חלו שינויים ב**לשון העיתונות**.

• בעיתון מתפרסמים **קטעים ספרותיים**.

• לעיתון מצורף **המוסף החודשי**.

(1) העתק למחברתך את כל הצירופים המודגשים, וציין לצד כל צירוף את סוגו –

צירוף **סמיכות** או צירוף של **שם ותוארו**.

(2) המר כל **צירוף סמיכות** – לצירוף במבנה של **שם ותוארו**,

וכל צירוף של **שם ותוארו** – לצירוף במבנה **סמיכות**.

19. א. לפניך משפט.

הם שיבצו בעיתונים ביטויים מן המקורות העבריים.

(1) במשפט יש **כינוי גוף**. העתק אותו, וציין את תפקידו התחבירי.

(2) במשפט יש **שם תואר**. העתק אותו, וציין את תפקידו התחבירי.

ב. לפניך שלושה משפטים, ובכל אחד מהם נמצאת המילה "גם" במקום אחר במשפט.

I **גם** הם שיבצו בעיתונים ביטויים מן המקורות העבריים.

II הם שיבצו **גם** בעיתונים ביטויים מן המקורות העבריים.

III הם שיבצו בעיתונים **גם** ביטויים מן המקורות העבריים.

הסבר את ההבדל במשמעות בין שלושת המשפטים, הנובע משינוי מקומה של

המילה "גם" במשפט.

מערכת הצורות

20. לפניך חמישה משפטים, ובכל אחד מהם מודגש שם פועל.

- אליעזר בן-יהודה ניסה לְהַמְנִיעַ מן השימוש במילים לועזיות.
 - במאה ה-19 התעורר צורך לְהַרְחִיב את אוצר המילים של השפה העברית.
 - "הם הרבו לְשַׁבֵּץ בכתבתם ביטויים מן המקורות". (שורות 20-22)
 - "במשך הזמן ניסו סופרים ועיתונאים לְכַתֵּב באופן טבעי". (שורות 21-22)
 - "... ומושגים רבים אשר לא היה אפשר בשום אופן לְתַרְגֵּם כל צורכם... נהגים עתה בלשונונו בדיוק ובמילות יפות". (מדברי בן-יהודה על עיתונו "הצבי" בקטע הנלווה בעמוד 3)
- א. ציין את ה**בניין** של כל שם פועל מודגש.

ב. כתוב את שם הפעולה של כל אחד משמות הפועל האלה:

לְהַמְנִיעַ , לְהַרְחִיב , לְתַרְגֵּם

ג. צורת העתיד נסתרים מאותו השורש ומאותו הבניין של שם הפועל לְהַמְנִיעַ היא —
העתק את מספר התשובה הנכונה.

- (1) תִּמְנָעוּ (2) יִמְנָעוּ (3) תִּמְנָעוּ (4) יִמְנָעוּ

21. א. לפניך שלושה משפטים, ובכל אחד מהם מודגש פועל.

- "העברית לא הייתה שְׂגוּרָה בפייהם". (שורות 19-20)
 - "ביטויים... שהיו מְכָרִים להם". (שורה 21)
 - "במשך הזמן ניסו סופרים ועיתונאים לכתוב... בלי כבלי המליצה שהיו מְקַבְּלִים בספרות בתקופתם". (שורות 21-23)
 - בעיתונו של בן-יהודה פָּרְסְמוּ חידושי מילים.
- ציין את השורש ואת ה**בניין** של כל פועל.

ב. בפסקה הראשונה במאמר מוזכרים שמות של עיתונים.

- (1) ציין שני שמות עיתונים שנוצרו מצורות בינוני.
- (2) ציין את השורש של כל אחד מן השמות שצינת בסעיף ב (1).

22. א.

לפניך שלושה משפטים, ובהם מודגשות חמש מילים.

— בן-יהודה **הַשְׁתַּדֵּל** שלשונו **תַּתְּאִים** ל**הַבָּעָה** של רעיונות מודרניים.

(על פי שורות 39-42)

— חידושי הלשון של בן-יהודה **נִתְקַלּוּ** לא אחת ב**הַתְּנַגְּדוּת**. (שורה 80)

(1) מיין את המילים המודגשות לשתי קבוצות: פעלים ו**שמות פעולה**. ציין את הכותרת של כל קבוצה.

(2) ציין את הבניין של כל אחת מן המילים.

ב.

לפניך שני משפטים ובהם המילה "בֵּיתִי".

(1) **בֵּיתִי** הוא מבצרי.

(2) במסעדות רבות מוכרים כיום אוכל **בֵּיתִי**.

באיזה משפט הצורן הסופי במילה "בֵּיתִי" הוא צורן נטייה, ובאיזה משפט הוא צורן גזירה? נמק את קביעתך.

23. א.

לפניך רשימה של תשע מילים שחידש אליעזר בן-יהודה.

מיין אותן לפי שלוש דרכי התצורה: שורש ומשקל, בסיס וצורן סופי, הלחם בסיסים.

מַגְבֵּת, מְלֹחַן, מְשַׁרְד, זְהוּת, מְגִהֶץ, חִידֶק, מְשַׁטָּרָה, תַּזְמֶרֶת, עִירִיָּה

ב.

בעבר הרחוק שימשה המילה **נְזִילָה** גם לציון מה שמכונה כיום **נְזִילָת**.

קרא את הקטע שלפניך, וענה על הסעיפים (1)-(2) שאחריו.

"לפי דעתנו טוב היה לתת להשם הזה [נְזִילָה] צורה אחרת מעט, והיא צורת כל שמות המחלות בלשון עברית, כפי אשר התברר לנו, והוא משקל **פִּעֻלָּת** [קִטְלָת], שִׁחֲפָת, צִרְעָת וכו', וכן גם פה **נְזִילָת**. והייתה אז המילה מיוחדת לשם מחלה, מה שאין כן נְזִילָה שהיא שם הפעולה בכללי".

(מתוך "הצב"י", י"ד בחשוון התרמ"ט, 1888, כפי שמופיע באתר פרויקט בן יהודה:

http://benyehuda.org/by/hazaot_xidushey_milim.html

(1) מהי דרך התצורה המשותפת של המילים **נְזִילָת** ו**נְזִילָה**?

(2) מדוע שונתה המילה **נְזִילָה** ל**נְזִילָת** על פי הקטע? השתמש במונחים מתורת הצורות.

בהצלחה!